

ez hevítette Nagy László munkaközösségét, ez lelkesítette munkára Nógrád Lászlót. Az utolsó idők sokszor hangsúlyozták az öncélú magyarság fogalmát. Az olyan értelmileg, lelkileg jól megformált emberek, mint Nógrád László, talán sohasem hangoztatták ezt a fogalmat. De életük és munkájuk mégis az osztatlan magyarság szolgálatában állott. Szomorú történeti adottságok még a kiegyezés után is fojtogatónan neheztedtek a magyar szellemre, az előítéletek sokféle nyügettől kellett megszabadulni s ennek közvetlen útja volt a gyermeki lélek felszabadítása a gyermek egyéniségének felderítése útján. Ez *nemcsak tudományos*, de *nemzeti* feladat is volt, mert hiszen az örök magyar jövő az értelmi gátlásoktól felszabadult, szeretetben felnevelt s az alkotó munkára jól felkészült gyermek vállain nyugszik.

Nemcsak korszerű, de magyar munkát is végzett Nógrád László, mikor életmunkájával ezt a célt szolgálta.

Kemény Gábor.

Gondolatok nemzetnevelésünk szervezéséről.

A világhatalmak gigantikus harcát visszafojtott lélekzettel figyelik a kis nemzetek: várják a háborúnak a kimenetelét s főleg saját sorsuknak hova fordulását. Akármerre is dől el a harc s akár mikor is végződik, bizonyos, hogy csak azok a nemzetek fogják átvészelni a nehéz időket s biztosítani jövődjüket, amelyek nemzeti közösségük erejét egységesen, öntudatosan és szervezeten a legmagasabb fokra tudják emelni. Ezt a közösségi maximális erőt létrehozni csak olyan eszme tudja, amelyik tudatosan áthatja a nemzeti közösség minden tagját s ezt az erőt a leggazdaságosabban és a leghasznosabban felhasználni csak olyan szervezet tudja, amely a legjobban megfelel a nemzet lelkének. A közösségi eszmét a nemzet hivatástudata termeli ki, a közösségi élmény létrejöttét, a nemzet minden tagja lelkébe ültetését s végül is ez eszme szolgálatát a nemzetnevelés végzi. Hogy ezt az eszközt milyen kiválóan lehet alkalmazni a nemzeti közösségtudat létrehozására, terjesztésére, általánossá tételére és a közösségi erők kifejtésére, arra példát mutat Német- és Olaszország, ahol külön propaganda- és nemzetnevelési minisztériumot állítottak fel az egységes irányítás érdekében.

Nálunk is sokan tisztában vannak mind a propaganda, mind a nemzetnevelés jelentőségével. Azt is megállapíthatjuk, hogy a tudományos szakirodalomban régóta jelennek meg a nemzetnevelés eszmei célkitűzéseit, elveit, szervezési formáját és módját elméletben előadó művek. Hogy csak a legkiválóbbakra utaljak: Imre Sándor már 1912-ben közreadja „Nemzetnevelés“ c. dolgozatát s ugyancsak ő 1919-ben a világháború utáni új helyzetnek megfelelően megírja „Mi a nemzetnevelés?“ c. művét, amelyet egy hosszú előadásról és több kisebb, nemzetnevelési problémákról szóló dolgozat követ, majd 1935-ben határozottan megjelöli „A neveléstudomány magyar feladatai“ c. művében azt a tudományos programot, amelynek kidolgozása képezheti a sajá-

tosan magyar nemzetnevelés alappilléreit. Ezen, mint elvi alapon felépülhet a külső nevelő szervezet és nevelési módszer. Az idő sürgető kényszere hozza létre Makkai Sándor: „Tudománnyal és fegyverrel“, valamint Gelei József napjainkban megjelent: „Merre haladjunk?“ nemzetnevelői műveit.

Mindezek a jelenségek csak az ügy fontosságának, nagy jelentőségének bizonyosságai, de éppen a mai történelmi, döbbenetes félelmetes és vérzivataros idők követelik, hogy nemcsak elméletben, hanem a gyakorlatban, nemcsak részreformok és nemes ötletszerű újítgatások által, hanem azonnal, egyetemesen, egységesen és szervezeten, hatalmas mozgalomként lássunk hozzá nemzeti hivatástudatunknak minden nemzettag lelkében való felébresztéséhez, hogy azok minden tehetségüket a legmagasabb fokra növelhessék, minden erejüket öntudatosan és önkéntes áldozatkészséggel a nemzeti közösség érdekeinek szolgálatába állítsák s egyéni boldogságukat ebben a szeretetteljes és lelkes szolgálatban találják.

Azok a gondolatok, amiket a nemzetnevelői szolgálat megszervezésének érdekében itt papírra vetek, nem akarnak eredeti ötleteket előadni, mint ahogyan írásom sem tudományos értekezés akar lenni, hanem esdő sürgetés és szerény felhívás azokra a halaszthatatlan teendőkre, amelyeket nemzeti létünk érdekében a legkiválóbb nemzetnevelők tanácsai és útmutatásai alapján feltétlenül meg kell valósítanunk.

Eddig azt mondtuk, hogy a történelmi idők sürgetik nemzetnevelésünk megszervezését. Hát eddig még nem volt megszervezve? — kérdezheti valaki. Ha a nemzet neveléséről beszélve az iskolába járó ifjúság „hazafias“ nevelésére gondolunk csupán, — s erre az egyoldalúságra módot adott az 1920-as idők óta a sajtónk és pártpolitikuszaink „neonacionalista“, az internationalista forradalmi szellemmel szemben szervezkedő „magyar fajvédő“, az igazságtalan trianoni békével szemben „revizionista“, sok-sok ezer „magyaros“ és „hazafias“ nyilatkozat, — akkor nemzetnevelésünk eddig tökéletes volt. Ha még komolyabban arra gondolunk, hogy közoktatásunk és iskolai nevelésügyünk európai színvonalon áll, hogy kultuszminisztériumunk a legnagyobb erőfeszítést teszi ennek újjászervezése, egységesítése, helyes tagolása, a legjobb tartalommal való megtöltése érdekében, — ha meggondoljuk, hogy virágzó egyesületeink a belügyminisztérium felügyelete alatt állanak és a rendőrség ügyel azok helyes nemzeti szellemére, — s hogy éppen a legnagyobb iskolán kívüli ifjúsági nevelő intézményünk, a leventeegyesület éppen a közelmúltban esett át egy nagy reformon — akkor még inkább feltehető a kérdés: hát mi szükség van a nemzetnevelés megszervezésére vagy újjászervezésére?

E kérdésre az alábbiakat válaszoljuk. Nem az eddigi nevelési rendszerünk nem elég „hazafias“ volta, vagy rossz szervezottsége, vagy éppen más népek oktatás-nevelési színvonalánál alacsonyabb volta sürgeti a nemzetnevelésünk ujonnanvaló megszervezését, hanem az az új forradalmi világnézet, amely a mai gigantikus harcokat is létrehozta. — A múlt nevelési módszere arra törekedett, hogy az individuumokban szuny-

nyadó készségeket, szellemi- testi képességeket, tehetségeket a legmagasabb fokra kifejlessze, hogy azok önállósulva képesek legyenek mint kiművelt személyiségek saját boldogságukat megtalálni. A jelszó: „az egyén szabadsága mindennek előtt!” Ez létrehozta a liberális szellemet és a világpolgár típust. Ebben a típusban kitermelődött természetesen az az értékelési elv, hogy „én, az egyén vagyok a legnagyobb érték a világon.” Ez természetesen a legszélsőségesebb önzést fejlesztette ki a lelkekben. Ez a lélek tele volt az élet komoly problémáival szemben dilemmákkal s minthogy egy csomó kérdés a becsületébe vágott s ezt becsületesen nem tudta megoldani, — általános volt a lelkekben a meghasonlás, a farizeizmus és a hitetlenség. Ez a típus, ha áldozatot kellett hozni, ezzel a problémával került szembe: segítenem kellene nyomorult embertársamon, hiszen ő is tiszteletreméltó „ember” képét hordozza, „humanus” kell legyek iránta, — de viszont a segítséggel magamat szegényítem és rövidítem meg, már pedig ez vétek lenne önmagammal, a legnagyobb értékkel szemben. S vagy visszautasította szívtelenül a segélykérést, vagy ha segített, azért tette, mert az elismerés, a segítségért kijáró tisztelet hiúságát s önmaga személye értékelésének növekedését szolgálta; (hány ilyen indokból származó alapítvány, jótékony intézmény keletkezett a multban!) ha a háborúban harcolni kellett, ez a típus volt a legrosszabb katona, mert csak nem áldozza fel az ilyen az életét, akinek a hazánál, a családnál s mindennél drágább a saját élete?! Hacsak a hősiesség nimbuszáért nem? — Ebből a lelkeletből származott az a szociális élet terén felháborító közömbösség, meg nem értés és felelőtlenység, amely különösen a tőkés és proletárok viszonyában megdöbbentő helyzetet teremtett. Innen az általános vallási közömbösség, sőt hitetlenség (a lelkiismeret, hogy ne bántsa az Isten feddő, furdaló szava, inkább letagadta az Istent.) Innen az u. n. „magán-keresztény” élet, az egyházi közösségi életből való kiszakadás, üres templomok, ünnepi alkalmakkor reprezentatív megjelenés, tömeges egyházi adófellebbezés, sőt felekezeten kívül élés. Innen származott a látszaterkölc, a csak közvéleményhez való igazodás, a külső látszólagos becsületesség, a képmutatás, vagy éppen nyílt erkölcstelenség, destrukció, megvesztegethetőség.

Ezen a helyzeten változtatott és ennek a liberális-álművészes szellemnek, ennek az önző individualizmusnak üzent hadat a mai kollektivisták, faj-; illetőleg nemzetközösségtudaton alapuló világnézet. A személyiséget ez is tiszteletben tartja, képességeit a legmagasabb fokra neveli, de nem az illető önző céljai, hanem a nemzeti közösség javára, amelyben az egyén is a maga boldogságát meg kell találja. S hogy ennek az új világnézetnek van olyan ereje és jelentősége, hogy a széles világon létrehozjon olyan forradalmi hatást, mint a renaissance, vagy a felvilágosodás egykori mozgalma, — azt az utánunk jövő generációk talán tisztábban fogják látni, mint mi, akik benne élünk.

Minket pedagógusokat, ebből a világnézeti megújulásból a következő érdekel. Először is meg kell látnunk, hogy nemzetünk tagjainak jórészét, minthogy a régi szellem neveltjei, a régi liberalista, önző individualista világnézet hatja át s ez mind szociális, mind gazdasági, mind

kulturális téren nem engedi a nemzetközösség erőinek szerves összefogását, egészséges összemunkálását és maximális termelését. Minthogy nincs egészséges közösségi lélek, hiába hozzák a nemzet vezetői a legjobb reformterveiket, valahol nyílt, vagy alattomos erők gátlása miatt megakad. Ez azt jelenti, hogy nincs elég erős haza- és nemzeti közösségszeretet, a nemzet tagjai lelkileg lazán vannak egybekapcsolva s most, a világnézetek harcában nem tudnak együtt érezni, együtt gondolkodni s a nemzeti közösség érdekében cselekedni! Kétségbeejtően meghasonlott, pártokra szakadt a nemzet lelke, a legnagyobb veszedelmek, az összefogás és erő kifejtés legnagyobb felelősségű történelmi óráiban! Ezen pedig a nemzet nevelőinek kell segíteni. Mind a renaissance, illetőleg a humanizmus, mind a felvilágosodás, illetőleg a forradalom eszméinek egyetemes szétáramlását a tudósok és pedagógusok művelték az ifjúságon keresztül: a maradandó hatást feltétlenül az iskolamesterek biztosították. (A német nemzetiszocialista mozgalom, ha vezetőit valami különös szerencsétlenség folytán elveszteni, a szétárasztott s az ifjúságba oltott eszme által az újabb generáción át zavartalanul dübörögne tovább.)

Mi tehát a teendő? Először is a magyar közösségi tudatot felébreszteni és élménnyé tenni a nemzet minden tagja számára. Ez nem olyan könnyű, — de életbevágóan fontos feladat. Különösen fontos és sürgős ma, amikor a faji, illetőleg a nemzeti öntudat minden nép körében hatalmasan fellángolt. Fontos és sürgős nálunk azért, mert a magyar haza területén többfajta kisebbség él s a megmértelyezett köztudatban egy veszedelmes gondolat él: nincs magyar faj, csak minden féle keverék s nem egybeforrott mozaik magyar állam! (Hogy ez mily erősen tartja magát a köztudatban, igazolja egyik szélső jobboldali pártnak nem régen a képviselőház elé terjesztett föderációs alkotmányterve, amely ezen a hamis elven alapult. Hogy mennyire van magyar faj és magyar nemzet, azt Gelei József már idézett munkájában megtaláljuk tudományos alapon kifejezve.)

A magyar nemzetnevelők első kötelessége tehát, hogy az egyetemes magyar nemzet, — amely nemcsak a ma élő, hanem a múltban s a hazában ezer esztendő óta élő magyarságból tevődik össze, — Istentől nyert küldetése, a Dunamedencében s a Kárpátoktól övezett ezer esztendő s haza területén megvalósítandó szent hivatása és a nemzet lelkének kifejezése alapján fogalmazza meg azt az eszmei célt, amelynek szolgálatában a nemzeti közösség minden tagjának élnie kell! Meg kell találni a módját, — s ez a nemzetnevelés feladata, — hogy miképpen lehet a lelkileg lazán összefűzött nemzettagokat minél szorosabban összekapcsolni. (Ilyen szálak lehetnek a közös múlt ismerete, a közös sors, a közös dicsőség és nemzeti fájdalmak közös átélése, az a készség, hogy a sajátos magyar kultúrkincsekben, irodalomban, művészetben egyformán tudjon minden nemzettag gyönyörködni, tehát a közös erkölcsi elvek, a lényegében közös hit s mindenekfelett a közös nyelv.) — Ki kell dolgozni egy olyan nevelési rendszert, amely az iskolában és iskolán kívül erre a közösségi lélekre és erre az áldozatos és önkéntes közösségi szolgálatra neveli ifjúságunkat és az egész magyar népet.

Hogyan lehetséges ez? Semmiképen sem úgy, — pedig de könnyű és kényelmes volna! — hogy átvegyük, vagy egy kis átalakítással lemásoljuk azokat a nemzetnevelési módokat, amelyeket a környező közösségi lelkületű s új világnézetű nagy népek a maguk körében oly nagy sikerrel alkalmaztak. Ez erőszakolt mód és rendszer lenne, amelyet kényszeredetten alkalmaznának a nevelők s kényszerítetten túrnének a neveltek (lehet ugyan, hogy mint sok átvett idegen rendszert, magyar ifjúságunk ázsiai nyugalommal és passzivitással ezt is eltűrné és elhordozná) s közben elnyomorodna s torz formát öltene az egészséges magyar lélek és erő. Egy idegen nevelési rendszer nem kapcsolódhatik bele természetesen a nemzet eddigi nevelői multjába, hagyományába, az eddigi nevelési rendszerbe, nem számolhat az itteni nemzeti sajátosságokkal és szükségletekkel s gyökér nélkül kínos vegetációra lenne kárhóztatva, csödre vezetne, mert az ilyen erőszakolt nevelési rendszer ép azokat az erőket hagytná kihasználatlanul, amelyek egy megfelelő rendszer mellett önként adódnak s oly szellemi erőket hagytna parlagon, amelyek pedig a legpompásabb gyümölcsöket teremhetnék. A sajátos magyar körülmények nem lehetnek más népek nevelői számára tekintetbe veendő tényezők s ezért nevelési rendszerük egészében nem szolgálhatja a magyar lélek teljes értékű nevelését, minden kívánatos vonatkozásban gazdagodását, növelését. Épen ezért nemzeti közösségünk nevelésének, építésének és erőkviváltó szervezésének sajátos magyar módját nekünk magyaroknak kell megkeresni és sürgősen alkalmazni.

Ehez tudatos, szervezett, központilag irányított tudományos kutató és nevelői munka szükséges. A központi irányítás szükségének a gondolata már 1919-ben felvetődött Imre Sándornál, aki a vallás- és közoktatásügyi minisztériumon belül egy pedagógiai és művelődéspolitikai ügyosztály létesítését javasolta. Egy ilyfajta ügyosztálynak, illetőleg a mai viszonyok szükségéhez igazodva, egy nemzetnevelésügyi önálló ügyosztálynak a felállítása ma már nélkülözhetetlen követelmény. Szükség van erre azért, mert ha lennének is az egyetemeken külön nemzetnevelési tudománnyal foglalkozó önálló tanszékek, — mint ahogyan ma sajnos nincsenek s csak egyik-másik pedagógiai tanszék tanára egyéni nemzeti buzgóságból, ezernyi más irányú pedagógiai, lélektani és módszertani, vagy szervezési és közoktatásügyi problémája és sok más tudományos és nevelői munkája mellett foglalkozik nemzetneveléssel, — egymástól független voltuk és saját környezetükben folyó irányító munkába merülve, nem végezhetik és irányíthatják a magyar nemzetnevelés tudományos és gyakorlati munkáját egyetemesen és egységesen. Egy nemzetnevelésügyi miniszter, vagy legalább is államtitkár anyagi és erkölcsi támogatására, tekintélyének súlyára és egységes irányítására feltétlenül szükség van. Azon nem csodálkozunk, hogy a magyar nemzetneveléssel foglalkozó tudósaink s köztük elsősorban Imre Sándor meg nem szűnő panaszkodással emlegeti, milyen nagy baj, hogy ami neveléstudományi munkásság van nálunk, az jórészt szétfolyik, mert nincs olyan központ, amely a legfőbb kérdéseinkre irányítana, a különféle szálakat valóban összefogná, a munkát és eredményeit nyilvántartaná s nyilvánosságra hozná. Így azután egyfelől egymásról mit sem tudó emberek igen

nagy erőfeszítéssel végzik az ötletszerűen talált ugyanazon munkát, míg más fontos probléma megoldására és munka elvégzésére nem akad ember, mert senki sem ad rá indítást. Ugyancsak nagy baj, hogy a publikálás lehetőségének igen korlátozott voltát sokakat a munkától is visszatart s ha a tudományos munka szenvedélye meg is irat egy-egy ifjú tudóssal egy-egy művet, azt vagy íróasztala fiókjában kénytelen avulni hagyni, vagy pedig olykor anyagi romlását jelentő saját költségén való kiadás esetén szomorúan kell néznie, hogy könyvére nem akad vevő. Azon azonban felettébb csodálkozunk, hogy miután épen Imre Sándor oly világosan s már 1935-ben megjelöli a kutatás irányait, határozottan rámutat az egyetemek oldalán működő magyar nemzet-neveléstudományi intézet felállításának elengedhetetlen szükségére, javaslata kiáltó szó maradt a pusztában, a hivatalos helyeken visszhangra nem talált. Pedig csak központi irányítás mellett, szakértő professzorok vezetése alatt s egy-egy tudományos intézet keretén belül lehetne elvégezni a nemzet-nevelés tudományos alapjait kereső, kutató és a gyakorlati nevelést irányító, szervező, gyámolító munkát.

Ezeknek az intézeti vezető tanároknak lenne feladata összegyűjteni a szubvencionált és önkéntes tudományos munkára vállalkozókat, hogy közös terv szerint gyűjtsék először is össze mindazt, ami a magyar történelemben, irodalomban, művészetben, jellemben, népszokásokban, mesterségekben sajátosan magyar ötlet, magyar vonás, magyar gondolat, magyar érték. Addig nem beszélhetünk magyar nevelésről, amíg nem találtuk meg azokat a sajátosan magyar értékeket, amelyeket átszármaztathatunk a mai magyar nemzedék lelkébe, hogy megtelítődjék értelme magyar kultúrkincsekkel, hogy jellemét ősei alakítsák, hogy ízlését a magyar nép művészete fejlessze, hogy minden nemzettag egész valóján kiábrázolódjék a magyar nemzeti mivolt képe, *a sajátosan magyar*. Addig nem beszélhetünk magyar nemzeti öntudatról, míg a nemzet minden tagja nem tudja önmagában és társaiban felismerni és becsülni tudni azt, ami eredetien magyar. Egy ilyen neveléstudományi intézet végezhetné el a magyar ember s főleg a magyar gyermek s ifjú lelki-testi alkatának vizsgálatát. (Baranyai Erzsébet: „A neveléslélektani kutatás magyar feladatai a tanítás lélektana körében” c. dolgozatában már javasolja egy magyar neveléslélektani intézet felállítását, amely fő feladatának tartaná a magyar gyermekek szellemi fejlődésének és sajátos alkatának vizsgálatát s statisztika és kísérlet útján megfigyelné, ellenőrizné és számontartaná az e téren gyűjtött adatokat, a szülőknek és gyakorló pedagógusoknak tanácsot adna.) — Örömmel kell itt üdvözlőnünk a kormány ama döntését, amely szerint Kolozsvárt külön egy nevelés-lélektani tanszéket állított fel s arra olyan szaktudóst nevezett ki Várkonyi Hildebrand személyében, aki már szegedi egyetemi tanári működése alatt is többeknek adott indítást néplélektani és magyar gyermek nevelés-lélektani problémák vizsgálására.

Addig a magyar nemzetnevelés tudományos alappal nem bíró vélekedéseken, egyéni tetszetős elgondolásokon, filozófiai spekulációkon, idegen eszmék kölcsönzésén fog alapulni s részletújítgatásokban fog kimerülni, míg alapos és rendszeres néplélektani, neveléslélektani, etno-

gráfiai, fajbiológiai, társadalomtudományi, statisztikai, népegészségtani, stb. alapon (lásd Imre i. m. 116. lap.) tudományos módszerekkel fel nem tárják a tipikusan magyar testi-lelki adottságokat s ezek alapján állapítják meg azt a nevelési módot, amely a magyar gyermek lelkének s testének a legjobban megfelel, azt a haladási tempót, amelyet a különböző nemű, korú, fejlődésű és táji körülmények között élő ifjú a legegészségesebben elvisel s amely energiáit a leghelyesebb irányban, a leggazdaságosabban használja ki. Ugyanez az intézet ügyelhetne a statisztika adatai alapján arra, hogy az ország különböző vidékein milyen szellemi és testi munkásokra van szükség és hajlamuk szerint a megfelelő s egyben a nemzeti szükség által igényelt pályákra tanácsolná az ifjakat. (Ilyenfajta lélektani, tehetségvizsgáló és tanácsadó intézetek Budapestén már kísérletképpen működnek. Így a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium pszichológiai laboratóriuma, a Ranschburg-féle Gyógypedagógiai Laboratórium, az OTI felülvizsgáló és szükség esetén foglalkozást változtatni tanácsló osztálya s — ha jól tudom — egy államilag támogatott pályaválasztási tanácsadó hivatal.) — Minthogy ezek a nemzetnevelési intézetek az ország különböző részében lévő egyetemek oldalán működnének, módjukban állana a hazának minden táján élő magyarság vidéki sajátosságait az illető környéken és e vidékek könyvtárakban és múzeumokban őrzött sajátos kultúrkincsei alapján a helyszínen tanulmányozni és nevelői gondolatait ezen adatok alapján és az ottani állapotokra alkalmazva megfogalmazni.

Miután a kutató és elméleti tudományos vizsgálódás megindult s ennek során a munkatér és munkaterv megállapítást nyert s miután ez intézetek, illetőleg ez intézetekbe szervezett egyének a rájuk háruló feladatok megoldását megkezdték, meg kell induljon a gyakorlati nevelői munka közvetlen és közvetett úton egyaránt.

Gelei József már idézett munkája „Nemzetnevelés“ c. fejezetében nagyszerű gyakorlati tanácsokat ad ennek a nemzetnevelő munkának a folytatására. A magam részéről csak a következő feladatokat hangsúlyozom:

Először is szükség van arra, hogy ezek a felállítandó nemzetnevelési intézetek tanfolyamra, előadásokra hívják meg és gyakorlati tanácsokkal lássák el szóban és írásban a már nevelői pályán működő személyeket: elsősorban a tanárokat, tanítókat és ifjúsági egyesületi vezetőket. Ez alkalmakon előadnák azokat a gondolatokat, amelyek felhasználása módot nyújtana arra, hogy minden magyar ifjú a nemzeti közösség eszményében nevelkedjék, mindent azért tanuljon, hogy a legmagasabb fokra fejlesztett tudásával nemzeti közössége boldogulását, erősödését és gazdagodását szolgálja; tudjon lemondani, áldozatokat hozni, mindig fegyelmezetten, józanul, szerényen és mértékletesen élni, mindig becsületesen cselekedni, szeretettel s ha kell, hősiiesen viselkedni. Tanulja meg főleg becsülni a magyar irodalmi és művészi alkotásokat; ismerkedjék meg, de ne vázlatosan és színtelenül, hanem úgy, hogy a lelkét és jellemét felismerje magyar nemzeti hőseinket, akár a csatatereken, akár a politikában, a szociális téren, vagy iparban és kereskedelemben voltak nagyok, — de ne csak csodálni, hanem utánozni és

követni is tudja őket. Jusson közvetlen kapcsolatba a magyar néppel, ismerje meg szemtől-szembe népszokásait, foglalkozásának sajátos üzési módját, játékait. Ismerje és gyakorolja magát azokban a katonai, illetőleg családi erényekben, amelyek a magyar katonanépet és tiszta, hagyományait becsülő magyar családot jellemzik.

Ez a nevelés természetesen magával hozza iskoláink szellemének, tanításmódjának gyökeres átváltoztatását, új tantárgyak (más, hagyományos, indokolatlanul és a teherként hordozott pl. latin tananyag rovására!): nemzetvédelem, néprajz, fajismeret és népegészségügy, nemzeti közöségstán stb. és gyakorlatok bevezetését. De magával hozza azt is, hogy a sok magyar ifjúsági egyesületet egységesítsük. Talán a leghelyesebb lenne a sokféle egyesületet a leventébe beolvasztani s azt a cserkészlet és népfőiskola felhasználható értékes elemeivel meggazdagítani, hogy ott minél szélesebb körben folyjék a nemzeti közösségi életrevaló tudatos és tervszerű nevelés s a nemzet minden ifjú tagjának erre való begyakorlása. Itt különösen figyelembe veendő az a nagy lehetőség, amelyre Makkai Sándor hívta fel a figyelmet (Tudománnyal és fegyverrel, I. rész), hogy a levente-egyesületben egyfelől a magyar lélekre oly jellemző katonás szellem és harci ösztön a legegészségesebb formában és irányban fejleszthető ki, másfelől 12 éves kortól a katonáskodásig minden magyar ifjú tagja lévén az egyesületnek, akármilyen társadalmi osztályból, vagy szellemi, testi foglalkozáskörből való is, nagyszerű alkalom az osztálykülönbség nélküli nemzetközösség, a magyar „hónvédtestvér“-iség lelkületének a kifejlesztésére.

Ugyanakkor, amikor iskolai nemzetnevelésügyünket az elemitől az egyetemekig az iskolákban és az egyesületekben átszerveztük s új tartalommal s főleg új lélekkel megtöltöttük, ugyancsak előadások, propagáló ünnepek és konferenciák s még inkább a sajtónak igen szleskörű felhasználásával meg kell indítani a magyar közlélemény nemzeti közösségtudattal eltöltését, egészségesebbé és nem „magyarossá“, de izzig-vérig magyarra tételét, — az önzés, a társadalmi vételkedés és pártoskodás kiirtását, a lazán kapcsolt és szervezetlenül élő magyar tömegek szorosabbra fűzését, lelkesedéssel s becsületes összeműködésre nevelését, hogy a felnőttekre gyakorolt hatás által hamarosan kialakuljon egy helyes magyar politika, egy igazságos és egészséges magyar szociális élet, egy fellendülő magyar ipar, tisztességes és magyar kézben lévő kereskedelem, helyés, az országos és exportérdekeket szolgáló tudó mezőgazdaság, magasrendű magyar kultúrellet. — Ebben a munkában azután részt kell vegyen mindenfajta foglalkozásu egyén: pap, katona, ügyvéd, politikus, író, stb., aki megértette ezt az új szellemet s mint nemzetnevelő részt is akarna venni e nemzetépítő munkában.

Egy ilyen kis cikk nem engedi meg s nem is kívánja a részletek kifejtését. De különben is ennek elvégzésére nálam hivatottabbak vannak s ha ilyen nemzetnevelésügyi intézmények szerveztetnek valóban, akkor különösen lesznek is! — Én csak azt szeretném remélni, hogy e sorok is figyelmeztetnek s indítanak illetékeseket sürgős nemzetnevelési feladatok meglátására, elvégzésére és szervezői munkára, hogy ez által eljuthassunk egy egységes műveltségű, nemzeti közösségtudatában

erős, tagjaiban szeretettel, önként és lelkesen szolgálni tudó és akaró nagy Magyarországhoz, amelyet az idők bármilyen erős és félelmetes vihara sem tud összetörni.
Genf, 1941 január.

Dr. Kiss Tihamér László.

Irodalomtanítás és esztétikai nevelés.

Ma aláhúzottabban hangsúlyozzuk az öntudatra ébredt irodalmi nevelés sajátos célkitűzéseit és próbáljuk megjelölni nevelői értékét. Az öntudatra ébredés nem akar forradalmi követelés lenni, csak határozottabb helymegállapítás. Ez egyrészt különválasztást jelent a történet-tanítástól, másrészt elmélyülést a magunk házatáján.

Azt gondolom, hogy a századforduló túlzott hisztorizmusa feledtette el az irodalmi oktatásnak sajátos szempontjait, amikor „ancilla historiae“-t faragott belőle. Mintegy előkészítő, bevezető tantárgy lett a későbbi, „igazi“ történettanításhoz. Mintha amannak retorikai sallangja pótolhatta volna emennek elmélyülését, vagy a történeti borongás az irodalmi fogékonyságot. Ennek a szempont-felcserélésnek, illetve határ-bizonytalanságnak alig volt valami megnyugtató eredménye. Hogy ennek a hazafias szólamokkal fellengzős történet szemléletnek mennyire nem volt köze a történelmi lényeglátáshoz, a közelmúltban — gondoljunk az összeomlás bomlott kábulatára! — „saját bőrünkön“ szenvedtük. Azóta is folyton érezzük a nagy ellentétet a tényleges feladatok és csupán hangulati, szavaló történet-vállalás között erkölcsi és egyéb vonatkozásban egyaránt. De maga az irodalom és irodalmi élet is vesztes lett, amikor más területről vett és fogadott el irányító, bíráló szempontokat.* Az ilyen szétválasztás egy pillanatra sem akarja feledni vagy feledtetni a magyarság eseményes történetének és irodalmi fejlődésének egymásrautaltságát, az előbbinek ihlet-értékét szellemi életünk alakulásában. Ezeket egymás nélkül alig érthetjük meg, de egyiket a másikkal nem helyettesíthetjük oktató munkánkban. Tanításuknak különböző a célkitűzése is, nevelő eredményének értéke is. Ezeknek a szempontoknak különválasztását ma már határozott formában megkövetelik az Utasítások is. Külön hangsúlyozzák, hogy a történeti olvasmányok „nem a nemzet történetét mutatják be“ (34. l.), „hanem az országrendező és államiságunkat biztosító nagy ősök mondái (legendái) alakja emelkedik ki belőlük.“

Tehát a történeti olvasmányoknál nem az adatközlés lesz a cél, amint a többiekénél sem elégedhetünk meg a tárgyi ismeretek puszta közlésével. Lelki ráhangolás, érzelmi gazdagodás, hangulati színeződés és ilyfajta fogékonyságra nevelés lesz itt a feladat, mint minden művészi nevelésnél. Ha közneveltségünk nem lenne szegény művészi igényeiben, ha ilyen követeléseik lennének szellemi életünkkel szemben, minden

* Lásd az Ady-pernek irodalom-esztétikai bírálóját: Horváth Jánostól Makkai Sándoron át Schöpflin Aladárig. (Dóczy, Sík, Vajthó, Zolnai B. stb.) Sok jó szempontot ad Hankiss János: Irodalomszemlélet c. füzeté 1934.